

Introducere

Aceste seturi de policy paper au rezultat din proiectul "Să rezolvăm problemele noastre împreună" derulat în parteneriat de Fundația ECHOSOC din România și Open University Subotica din Serbia. Ele încearcă și reușesc, în bună măsură, să creioneze situația romilor din cele două țări în anumite domenii ale vieții sociale. În plus, aduc și o serie de recomandări menite să contribuie la identificarea căilor fezabile de intervenție pentru soluționarea diverselor probleme apărute.

Aceste publicații au fost sprijinite de America's Development Foundation (ADF) în cadrul programului "Regional Partnership for Democracy" (RPD), finanțat prin USAID Romania.

Alte organizații implicate în proiect:

- ◆ Asociația CATALACTICA, București;
- ◆ Fundația Phoenix, București;
- ◆ Agenția pentru Dezvoltare Comunitară "Împreună", București;
- ◆ Fundația Aven Amentza, București;
- ◆ Fundația pentru Dezvoltarea Socială a Romilor – Ramses, Dej;
- ◆ Uniunea Democratică a Romilor, Petroșani;
- ◆ Institutul Intercultural, Timișoara;
- ◆ Rrominterpress, Belgrad;
- ◆ European Voivodina, Novi Sad;
- ◆ International Scientific Forum "Danube - River of Cooperation" (ISF"DRC"), Belgrad;
- ◆ The Modern Society Movement (MSM), Zemun.

Sperăm ca aceste materiale să contribuie la o mai bună cunoaștere a situației romilor din România și Serbia precum și la intervenții adecvate de susținere.

Agnes Medve
Sorin Cace

1. Cui se adreseaza *policy paper*?

Grupul țintă care face obiectul analizei prezente este constituit din populația activă de etnie roma de pe teritoriul României.

Sunt mai multe categorii de beneficiari potențiali ai lucrării:

- Decidenții politici, cu referire în primul rând la reprezentanți ai Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Educației și Cercetării, reprezentanți ai administrației publice locale și centrale;
- Societatea civilă românească, în general, și ONG-urile roma, în special;
- Cercetătorii preocupați de domeniul politicilor sociale și al relațiilor interetnice;
- Grupurile de experți din România, Serbia și din regiunea Central și Est Europeană;
- Finanțatorii pentru programe roma;
- Publicul, în sens larg.

2. Obiective

În lucrarea de față ne propunem următoarele obiective:

- Evaluarea gradului de integrare și acces al romilor pe piața muncii;
- Identificarea mecanismelor care îngreună / exclud romii de pe piața muncii;
- Evaluarea politicilor de ocupare a forței de muncă și recomandarea unor strategii de acțiune;
- Furnizarea de informații și soluții pentru acțiune.

3. Cadrul metodologic

Lucrarea de față este susținută metodologic de analiza documentară a lucrărilor de referință în domeniu și de analiza secundară a unor date de cercetare. Principalele surse de date sunt lucrările realizate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), rezultate în urma unor cercetări pe eșantioane reprezentative pentru populația de romi din România în 1992 și 1998.

Avem în vedere și cercetări de natură calitativă realizate prin metoda interviului de grup (*focus-group*) și a interviului individual derulate de ICCV în județul Buzău, precum și de UNICEF și Salvați Copiii în cadrul a 10 comunități de romi distribuite geografic în toate regiunile istorice ale României.

O altă sursă de date o constituie anchetele sociale întreprinse de o echipă ICCV în sectorul 5 din București în cadrul unei cercetări mai largi referitoare la *Copiii romi pe piața muncii*, având ca principal beneficiar Organizația Internațională a Muncii. Alte surse de date sunt *Strategia Națională pentru Îmbunătățirea Situației Romilor*, elaborată de Guvernul României în acest an și evaluarea programului pentru romi al Fundației pentru o Societate Deschisă.

Datele de cercetare și analiză documentară sunt completate de observația directă a autorului care în decursul ultimilor ani a participat la o serie de cercetări de teren în câteva zeci de comunități de romi din România.

4. Identificarea problemei

Situația ocupării forței de muncă în cazul populației active de etnie roma relevă o slabă integrare a acestora pe piața muncii. Accesul foarte scăzut al romilor pe piața formală a muncii are două consecințe principale:

- redirecționarea romilor către piața gri sau neagră a muncii;
- crearea unui segment semnificativ de romi beneficiari sau potențiali beneficiari ai sistemului de protecție socială.

Procesul de excludere a romilor de pe piața muncii a dobândit dimensiuni alarmante în perioada de tranziție, în condițiile declinului economic și al ajustărilor structurale prin care trece economia românească. Astfel, desființarea CAP-urilor și închiderea unor unități productive au privat o mare parte a populației de romi de o sursă de locuri de muncă, romii fiind de regulă printre primii concediați în cazul desființării unităților productive.

Mecanismele care duc la excluderea romilor de pe piața formală a muncii sunt, în principal, următoarele:

- dobândirea unei educații formale, inferioare celei care le-ar permite accesul pe piața muncii;
- lipsa calificării, în general, și a calificării în meserii moderne, în special;
- declinul meseriilor tradiționale;
- existența unor stereotipuri și prejudecăți în legătură cu romii, care se concretizează în practici discriminatorii ale angajatorilor;
- recesiunea economică care însoțește tranziția postcomunistă și crearea unei economii concurențiale.

Consecințele excluderii romilor de pe piața formală a muncii sunt următoarele:

- lipsa de venituri a unui larg segment de romi, care conduce la sărăcie extremă cu coloratură etnică și adâncește polarizarea socială dintre grupul etnic al romilor și populația majoritară;
- diminuarea “șanselor de viață” și a oportunităților sociale a generațiilor viitoare de romi “prinse” în cercul vicios al sărăciei, datorită imposibilității generației adulte de a susține financiar școlarizarea copiilor;
- încurajarea unor activități ilegale sau la limita legalității pentru asigurarea supraviețuirii familiei;
- marginalizarea și excluderea populației de romi de la viața socială prin conferirea unui statut inferior asociat cu lipsa unui loc de muncă;
- plasarea unui grup social important în situația de dependență socială și crearea unei presiuni ridicate asupra sistemului de securitate socială.

Măsurile întreprinse până în prezent pentru îmbunătățirea accesului romilor pe piața muncii sunt mai degrabă fragmentare și vin în special din partea societății civile. Intervenția statului s-a limitat până în prezent la măsuri pasive, universaliste, nefocalizate pe populația de romi și care ating doar tangențial acest segment. Astfel de măsuri includ acordarea ajutorului de somaj, a alocației de sprijin și a ajutorului social. În fapt, aceste măsuri se adresează doar într-o mică măsură populației roma, deoarece o mare parte a romilor a lucrat fără contract de muncă și nu sunt eligibili pentru a fi beneficiari, iar ajutorul social este o măsură discreționară și nu se acordă decât conjunctural.

Inițiativele ONG-urilor în acest domeniu vizează în special crearea de locuri de muncă pentru romi, de activități generatoare de venit și sprijinirea inițiativelor private ale romilor. În acest context, principala direcție de acțiune este inițierea unor măsuri active de ocupare a forței de muncă roma prin practici de discriminare pozitivă în favoarea romilor, instituționalizate prin lege și prin practica curentă. Susținerea acestor practici discriminatorii pozitive este, în opinia noastră, o măsură reparatorie necesară și poate contribui la reducerea polarizării sociale dintre grupul etnic al romilor și populația majoritară și la îmbunătățirea situației economice a familiilor de romi.

5. Situația ocupării forței de muncă

Date de cercetare relativ recente (ICCV, 1998) arată că integrarea romilor pe piața muncii este foarte slabă. Astfel, analizele¹ relevă că gradul de ocupare a populației de romi din România este mult mai mic decât cel al populației la nivel național (47% față de 61,7%). Din totalul populației ocupate, aproximativ 2/3 îl reprezintă bărbații (65%). Din totalul populației ocupate, 27,5% sunt salariați.

Cei mai mulți dintre romii din România sunt lucrători pe cont propriu (71,7%). Proporția mare de zilieri, 41,7% din totalul populației indică faptul că romii se află într-o situație dificilă în ceea ce privește ocuparea și, implicit, procurarea veniturilor necesare asigurării traiului de zi cu zi.

Ponderea pensionarilor în rândul romilor din România este semnificativ mai mică decât cea la nivel național (17,9% față de 49,2%).

Ponderea casnicilor este de peste 4 ori mai mare în rândul populației de romi decât în cea la nivel național și arată slaba participare a femeii pe piața muncii.

Observația directă în mai multe comunități de romi de pe teritoriul României precum și discuțiile individuale sau de grup cu etnicii romi ne fac să credem că o mare parte a activităților prestate de romi pentru asigurarea veniturilor au loc în interiorul așa zisei economii gri sau negre. Deși nu există date cantitative despre participarea romilor în economia informală este de presupus că cel puțin jumătate dintre etnicii romi depun activități care se încadrează în această sferă. De altfel, aproape 60% dintre romii chestionați (ICCV 1998) declară că activitățile prestate au avut loc pe baza unor simple înțelegeri verbale fără să fie însoțite de un contract scris sau de carte de muncă. Pe lângă faptul că majoritatea romilor prezintă un grad ridicat de vulnerabilitate a veniturilor, aceștia sunt plasați în majoritatea cazurilor în activități marginale asociate cu un statut social coborât.

Cea mai frecventă activitate depusă de către romi în cadrul economiei informale o constituie zilieratul în agricultură sau în construcții. Astfel, aproape jumătate din populația ocupată își procură veniturile muncind cu ziua în domeniile menționate. Acest tip de activități cunosc o anumită sezonalitate, în sensul că nu pot fi practicate iarna, ceea ce face ca asigurarea resurselor necesare traiului să fie foarte dificil pentru multe familii de romi în acest anotimp. Angajarea are loc de regulă, pe perioade scurte, fără un contract scris, iar plata se face, în general, zilnic.

Din cei aproximativ o treime dintre romii salariați, jumătate desfășoară activități necalificate. Ponderea agricultorilor este relativ scăzută (12% din populația

¹ Cace S. (2001), *Ocupațiile populației de romi*, București, material aflat la tipar.

ocupată) datorită faptului că doar un mic număr de romi dețin pământ în proprietate. Ca frecvență, urmează, în ordine, comercianții (10%) și lucrătorii în meserii tradiționale (6,4%).

Dincolo de aceste activități declarate ca atare există o serie de alte preocupări marginale care contribuie la asigurarea veniturilor familiei și care pot fi incluse în categoria de muncă. Ne referim aici la culegerea și comercializarea unor plante medicinale și a ciupercilor, cerșitul, spălatul parbrizelor, menajul pentru alte gospodării (activitate specifică femeilor), mici servicii ocazionale (încărcat-descărcat marfă etc.) ș.a.

6. Cauze care îngreșesc accesul romilor pe piața muncii

Cea mai importantă cauză, în opinia noastră, a accesului limitat al romilor pe piața muncii este lipsa sau nivelul scăzut al educației și, asociat, cu aceasta, absența calificării. Incidența neșcolarizării în cazul populației de romi este foarte ridicată.

O comparație între generațiile de romi ne arată că incidența cea mai scăzută a neșcolarizării este în cazul generației mature, iar cea mai ridicată în cazul generației vârstnice. Diferențele cele mai mari apar între generația vârstnică și celelalte generații. Sistemul școlar din perioada comunistă pare să reducă într-o măsură semnificativă incidența neșcolarizării în rândul acestei populații. Această tendință se menține și astăzi.

Neșcolarizarea pe generații

Generația de tranziție (7-16 ani)	Generația tânără (17-25 ani)	Generația matură (26-45 ani)	Generația vârstnică (peste 46 ani)
18,3%	17,0%	15,2%	26,7%

Sursa: *Ancheta socială a romilor*, ICCV, 1998

De altfel, performanța școlară mai ridicată a romilor în perioada comunistă este însoțită și de un acces mai larg al romilor pe piața muncii. Astfel, perioada anilor '80-'90 este una de maxim al integrării romilor pe piața muncii, procentul romilor care au lucrat ca salariați în această perioadă fiind de 45% (ICCV, 1998). Ulterior, în perioada de tranziție, concomitent cu degradarea performanței școlare, procentul romilor angajați ca salariați din populația ocupată scade la 34%.

În cazul tuturor generațiilor², ciclurile de învățământ spre care se orientează cei mai mulți indivizi (ciclurile primar și secundar) sunt sub nivelul cerut pentru a ocupa o poziție minimală pe piața muncii. Astfel, în cazul generației tinere și a celei mature, absolvirea a opt clase nu poate garanta accesul către munci calificate. La fel se întâmplă în cazul generației mature, unde absolvirea ciclului primar poate garanta cel mult accesul la o muncă necalificată.

Tendința de creștere a nivelului de școlaritate în cazul generațiilor tinere și mature este însoțită de o tendință crescătoare a cerințelor de școlaritate necesare pentru a ocupa o poziție calificată pe piața muncii. Astfel, în cazul tuturor generațiilor performanța școlară a majorității indivizilor este cu mult sub cerințele pieței muncii. Orientarea spre absolvirea unei școli profesionale este mai pronunțată în cazul generației mature, un procent de aproape 10% reușind să termine o școală profesională, ceea ce permite obținerea unor calificări. Tot în cadrul generației mature se găsește și cel mai mare procent de absolvenți de liceu comparativ cu celelalte generații. Absolvirea studiilor superioare are loc numai în cazuri izolate.

La nivelul întregii populații roma de peste 16 ani există diferențe mari de școlarizare între sexe. Astfel, în timp ce procentul celor neșcolarizați atinge în cazul bărbaților valoarea de 14,5%, în cazul femeilor acesta este 23,5%. Cea mai importantă diferență între sexe în privința neșcolarizării apare în cadrul generației vârstnice, în care ponderea femeilor care nu au urmat niciodată școala este de peste două ori mai mare decât cea a bărbaților. În cadrul generației mature această diferență tinde să scadă ușor, deși procentul femeilor care nu au urmat niciodată școala este de aproape două ori mai mare decât al bărbaților. În cadrul generației tinere diferențele între procente de femei și bărbați neșcolarizați sunt foarte mici. Pe de o parte are loc o ușoară tendință de emancipare a femeilor (scade numărul femeilor neșcolarizate de la 19,5% la 16,4%), iar pe de altă parte apare o tendință de creștere a numărului bărbaților neșcolarizați comparativ cu generația matură (de la 10,9% la 17,5%). O posibilă explicație pentru aceste comportamente apărute la generația tânără este tendința de modernizare a familiei rome: abandonarea distribuției rolurilor tradiționale în care femeia este, de regulă casnică, iar bărbatul asigură veniturile pentru întreaga gospodărie.

Diferențe semnificative între sexe apar în cazul absolvirii școlii profesionale în cadrul tuturor generațiilor, deși există o tendință de reducere a acestora de la generația vârstnică la cea matură și de la aceasta din urmă la cea tânără. Dacă la

² Pentru o analiză mai detaliată a educației școlare a romilor, vezi Surdu M. (2001), *Educația școlară a populației de rome*, București, material aflat sub tipar.

generația vârstnică raportul dintre bărbații și femeile absolvenți de școală profesională era de peste 5:1, la generația matură acest raport scade la 3:1, pentru a ajunge la generația tânără la mai puțin de 2:1. Numărul mult mai ridicat al bărbaților absolvenți de școală profesională decât al femeilor poate reflecta persistența unui model familial tradițional în care bărbatul este cel care se orientează spre o meserie în timp ce femeia își întrerupe școlarizarea înainte de dobândirea unei meserii pentru a face față îndatoririlor casnice. Această inegalitate între bărbați și femei în dobândirea unei meserii (prin absolvirea unei școli profesionale) tinde să scadă la generația tânără.

Asociat cu nivelul scăzut de școlaritate sau absența școlarizării, analfabetismul reprezintă un impediment major în integrarea romilor pe piața muncii, în special în cazul muncilor calificate. Unul dintre cei mai importanți indicatori în analiza comparativă a generațiilor îl reprezintă incidența analfabetismului, deoarece în opinia noastră deprinderea unor abilități minimale cum ar fi cititul și scrisul reprezintă principalele achiziții, mai ales pentru populațiile cu nivele reduse de școlaritate. Incidența cea mai scăzută a analfabetismului o regăsim la generația matură, unde aproximativ 30% dintre subiecți pot fi considerați analfabeți (citesc cu dificultate sau deloc) în timp ce incidența cea mai ridicată este la generația vârstnică. Astfel, în cazul generației vârstnice, peste 45% dintre subiecți declară că citește cu dificultate sau deloc, iar numărul mare de nonrăspunsuri reprezintă probabil cazuri nedecarate de analfabetism datorită etichetării sociale negative asociate acestuia. Dacă am lua în calcul și nonrăspunsurile, ar însemna că în cadrul generației vârstnice peste 60% dintre subiecți sunt analfabeți. În ceea ce privește generațiile tinere și de tranziție se constată că incidența analfabetismului este în creștere față de generația matură.

În generația vârstnică femeile sunt analfabete într-o proporție mult mai ridicată decât bărbații, numărul femeilor care nu știu să citească deloc fiind aproape dublu comparativ cu cel al bărbaților. O pondere mai ridicată a analfabetismului la femei se păstrează și în cadrul generației mature, deși există o ușoară tendință de scădere a procentului de femei analfabete comparativ cu bărbații. Odată cu generația tânără are loc o egalizare a distribuției numărului de analfabeți pe sexe și, mai mult, numărul bărbaților analfabeți îl depășește cu puțin pe cel al femeilor. În generația de tranziție aceste diferențe se mențin, numărul bărbaților analfabeți fiind mai mare decât al femeilor analfabete.

Ca urmare a nivelului scăzut de școlaritate, o mare parte a romilor sunt în situația de a nu avea nici o calificare. Există o tendință de revigorare a meseriilor

tradiționale datorată, pe de o parte, recesiunii economice care a condus la concedierea romilor din unele unități productive și reîntoarcerea lor spre meseriile tradiționale, iar pe de altă parte, inițiativelor ONG-urilor roma de stimulare a meseriilor tradiționale.

Meseriile populației de romi din România 1992-1998 (în procente)

Meseria	Romii la nivel național 1992	Romii la nivel național 1998
Nu au nici o meserie	79,4	52,4
Au meserii tradiționale	3,9	10,3
Au meserii moderne	16,1	37,3

Surse: *Ancheta socială a romilor*, 1998 și Elena Zamfir, Cătălin Zamfir, *Țiganii între îngrijorare și ignorare*, Editura Alternative, București, 1993

În cadrul meseriilor moderne, cele mai întâlnite calificări sunt: construcții (zidar, zugrav, fierar-betonist), lăcătuș mecanic, mecanic auto, sudor, șofer, croitor.

Meseriile tradiționale sunt legate de specificul neamurilor de romi și sunt transmise intergenerațional, fără a implica sistemul formal de educație, excepție făcând situațiile în care ONG-urile roma derulează proiecte în parteneriat cu școala pentru revigorarea meseriilor tradiționale. Cel mai des romii care practică meserii tradiționale sunt lăutari, căldărari, fierari, cărămidari, spoitori, argintari. Ponderea meseriilor tradiționale este mai ridicată în mediul rural datorită faptului că în comunitățile rurale compacte de romi specificul cultural al acestora s-a păstrat într-o mai mare măsură, spre deosebire de comunitățile de romi din marile orașe, care s-au adaptat mai repede la modernitate. Astfel, aproape 3/5 dintre romii practicanți ai meseriilor tradiționale se regăsesc în mediul rural.

Pe lângă factorii ce țin de educație și calificările asociate care limitează accesul romilor pe piața muncii nu trebuie ignorate nici practicile discriminatorii ale angajatorilor, care, în multe cazuri refuză să angajeze romi. Anunțurile de mică publicitate referitoare la oferte de muncă includ în unele cazuri nota "exclus romi" iar discuțiile purtate cu romii din diverse comunități rurale sau urbane ne confirmă faptul că o parte a angajatorilor refuză să angajeze romi.

De asemenea, o formă de discriminare întâlnim și în cazul instituțiilor bancare. Unii dintre romii cu care am discutat s-au plâns de faptul că băncile refuză să le acorde credite pentru dezvoltarea unor mici afaceri, chiar și în situația în care aceștia pot garanta material împrumuturile.

În mediul rural, deși romii ar fi fost îndreptățiți la împrăștiere, autoritățile locale, sub pretextul insuficienței terenului agricol, nu au acordat pământ romilor decât în cazuri izolate. Lipsa unor terenuri agricole proprii îi exclude pe romi din cea mai frecvent întâlnită ocupație din mediul rural, cea de agricultor. În plus, desființarea CAP-urilor, locul predilect de muncă al romilor din rural înainte de '89, face ca situația economică a familiilor de romi să fie una foarte dificilă.

7. Măsurile întreprinse în privința ocupării forței de muncă

Așa cum am arătat, până în prezent statul s-a rezumat la politici pasive în ceea ce privește forța de muncă. Chiar și aceste politici (ajutorul de somaj, alocația de sprijin) s-au adresat în mică măsură populației de romi, din moment ce doar o treime dintre aceștia au lucrat în sistem salarial.

Ajutorul social, ca ultimă formă de protecție socială a familiilor aflate în dificultate, nu reprezintă o sursă de venituri pentru romi, fiind acordat cel mai adesea conjunctural, de regulă în timpul campaniilor electorale.

Măsurile active de integrare a romilor pe piața muncii au fost inițiate de către ONG-uri. Cea mai activă în acest sens a fost Fundația pentru o Societate Deschisă (FSD) prin programul său special dedicat etniei rom, care are și o componentă economică. Printre obiectivele proiectelor finanțate de FSD se numără: pregătirea vocațională pentru tinerii care nu au reușit să ajungă la un nivel satisfăcător de educație școlară, orientarea către profesii relevante pentru romi, calificarea intensivă a tinerilor romi în profesii care să le permită accesul pe piața muncii, educația antreprenorială și legală de bază.

O inițiativă de tip sistemic finanțată de FSD a fost lansată prin proiectul "Stimularea angajării de funcționari publici romi în administrația publică și serviciile publice". Prin intermediul acestui proiect a fost creată o rețea de parteneriat autorități locale-comunități de romi în 7 județe ale țării. Proiectul a vizat instruirea unui număr de 140 de romi în practica administrației publice și angajarea în administrația publică locală, prin concurs, a unora dintre participanții la cursuri. În opinia noastră acest proiect este prima încercare de a instituționaliza discriminarea pozitivă în favoarea romilor pe piața muncii.

Proiectele inițiate de ONG-urile roma³ se înscriu în sfera programelor economice și au ca obiective generarea de venituri, crearea de locuri de muncă și formarea

³ Pentru o analiza mai detaliată, vezi Ionescu M. și Căce S. (2000), *Practici pozitive în comunitățile de romi*, București.

profesională. De regulă, acestea sunt proiecte punctuale, menite să îmbunătățească situația ocupării forței de muncă în unele comunități de romi. Într-o tipologie a proiectelor, am putea delimita următoarele categorii:

- Crearea de locuri de muncă prin inițierea unei mici afaceri;
- Calificarea romilor în meserii cerute pe piața muncii;
- Sprijinirea romilor în inițierea unei mici afaceri;
- Intermedierea forței de muncă.

Categoriile menționate nu sunt unele exclusive, fiind multe proiecte care reprezintă o combinație între două, trei sau chiar toate dintre acestea. Ca exemplu de bună practică pentru crearea de locuri de muncă prin inițierea unei afaceri am putea menționa proiectul “Construcția unei fabrici de pâine” realizat de către Agenția de Dezvoltare Comunitară “Împreună” în parteneriat cu o societate comercială privată în folosul comunității de romi din Traianu. Unul din efectele imediate ale proiectului a fost angajarea unui număr de 6 etnici romi în noua fabrică de pâine. Proiecte similare au fost realizate și de către alte ONG-uri roma prin deschiderea unor ateliere de cărămidărie, prelucrare a lemnului, confecții, producerea obiectelor de uz casnic, artizanat ș.a.

Un exemplu de proiect ale cărui obiective combină formarea profesională cu intermedierea forței de muncă și sprijinirea romilor în inițierea unei afaceri este proiectul: “Noi calificări pentru tineri romi” derulat de Asociația Amare Phrala - Frații noștri, Cluj Napoca. Beneficiarii proiectului, 20 de tineri romi fără calificare, au urmat cursuri de reparații încălțăminte, o parte din ei fiind ajutați să se angajeze la unități de profil iar ceilalți să obțină autorizațiile necesare deschiderii unui atelier de reparații încălțăminte.

Un alt exemplu de proiect de succes este proiectul “Calificarea romilor în meseriile cerute pe piață de către agenții economici” realizat de Uniunea Generală a Rromilor – Deva. Proiectul s-a desfășurat în localitățile: Petroșani, Hunedoara, Brad și Călan, cu scopul de a veni în sprijinul tinerilor șomeri, în căutare de lucru, aflați în evidențele Oficiilor Forțelor de Muncă și Șomaj. De-a lungul a trei ani, 120 de persoane au încheiat precontracte de muncă la începutul proiectului, urmate de angajarea acestora la sfârșitul cursurilor, pe locurile de muncă vacante, sau și-au manifestat dorința de a iniția afaceri pe cont propriu. Cursurile de calificare s-au desfășurat cu avizul și colaborarea Oficiului Forțelor de Muncă și Șomaj - Hunedoara și a Direcției Generale de Muncă și Protecție Socială.

Dincolo de proiectele punctuale, meritul ONG-urilor roma este de a fi colaborat cu Guvernul în elaborarea unei strategii pentru îmbunătățirea situației romilor. Această strategie conține și o componentă economică și, în pofida faptului că nu stabilește costuri și responsabilități precise, stipulează pentru prima dată în mod

oficial măsuri majore care ar putea îmbunătăți situația romilor, precum introducerea discriminării pozitive pe piața muncii sau împrăștierea romilor din mediul rural.

În domeniul economic, strategia guvernului⁴ prevede următoarele măsuri:

- Inițierea și derularea unor proiecte de formare sau reconversie profesională pentru romi;
- Asigurarea de facilități pentru exercitarea și revalorizarea unor meserii tradiționale, care răspund nevoilor existente pe piață;
- Conceperea și implementarea unor programe specifice de finanțare a unor activități generatoare de venit și mici afaceri pentru familii și comunități de romi, inclusiv pentru femeile rome;
- Reducerea ratei șomajului în rândul cetățenilor români de etnie romă, prin crearea de facilități întreprinzătorilor care angajează romi și combaterea oricăror forme de discriminare privind angajarea romilor;
- Elaborarea unor programe destinate împrăștiării și stimulării activităților agricole pentru comunitățile de romi;
- Sprijinirea, în condițiile legislației în vigoare, a IMM-urilor aparținând persoanelor provenite din rândul etniei romilor, prin sistemul de credite avantajoase;
- Includerea comunităților defavorizate de romi în zonele considerate defavorizate și conceperea și implementarea unor programe de redresare a acestora;
- Încurajarea proiectelor de creare a locurilor de muncă pentru femeile de etnie romă.

⁴ Strategia Guvernului României pentru îmbunătățirea situației romilor, București, 2001

8. Concluzii și recomandări

Dincolo de unele măsuri din strategia guvernului (discriminarea pozitivă și împrăștierea cu pământ), care țin să elimine unele dintre cauzele excluderii romilor de pe piața muncii, o acțiune eficientă și durabilă pentru îmbunătățirea situației ocupării romilor trebuie să aibă în vedere o corelare a politicilor educaționale cu politicile ocupării forței de muncă.

Așa cum am arătat, lipsa educației sau educația insuficientă și, asociat cu acestea, absența calificărilor, fac din majoritatea romilor o categorie socială marginală, vulnerabilă pe piața muncii. Astfel, politicile educaționale care ar urmări desegregarea școlilor, creșterea calității resurselor umane, promovarea discriminării pozitive, susținerea materială a familiilor cu venituri mici, ar putea avea ca efect îmbunătățirea situației școlare a romilor și, implicit, a situației ocupării.

Așa cum am văzut, perioada comunistă, în care populația de romi a atins o performanță școlară maximă, a fost o perioadă de maxim și în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. Evitarea greșelilor din acea perioadă, care au condus la asimilarea unei bune părți a populației de romi, inclusiv prin intermediul sistemului școlar, se poate realiza prin promovarea unei educații interculturale.

Pe termen lung, soluția investiției în capital uman reprezintă în cazul romilor singura modalitate de adaptare la cerințele modernității și ale unei economii concurențiale și mijlocul de diminuare a polarizării sociale dintre această etnie și populația majoritară.

Bibliografie:

Arpinte D., Ilie S., Surdu L., Surdu M. (2001), *Copiii rromi pe piața muncii*, București, în curs de publicare.

Bleahu A., Cace S., Costin D.S., Manole A., Surdu M. (1999), *Copiii rromi din România*, raport de cercetare, UNICEF - Salvați Copiii, București.

Cace S. (2001), *Ocupațiile populației de rromi*, București, material aflat sub tipar.

Cace S. (2001), *Meseriile populației de rromi*, București, material aflat sub tipar.

Cace S., Fundația ECHOSOC, *Evaluarea programului roma – Fundația pentru o Societate Deschis*, România.

Ionescu M., Cace S. (2000), *Practici pozitive în comunitățile de rromi*, București.

Surdu M. (2001), *Educația școlară a populației de rromi*, București, material aflat sub tipar.

Zamfir E., Zamfir C. coordonatori (1993), *Țiganiii între ignorare și îngrijorare*, București, Editura Alternative.

——— (2001), *Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației rromilor*, Ministerul Informațiilor Publice, București.